

بررسی میزان انطباق محتوای کتاب‌های درسی جدیدالتألیف حرفه‌وفن دوره راهنمایی تحصیلی با اهداف مصوب

نویسندگان: دکتر مهدی سبحانی نژاد^۱ و طیبه طیبانی^۲

۱. استادیار دانشگاه شاهد

۲. کارشناس ارشد مدیریت آموزشی

چکیده

در پژوهش حاضر با روش تحلیل محتوا، میزان انطباق محتوای سه کتاب درسی حرفه‌وفن جدید التألیف دوره راهنمایی تحصیلی (۸۱-۸۲) با اهداف مصوب جزئی آن‌ها برای هر یک از واحدهای درسی مورد بررسی قرار گرفته است. جامعه آماری، سه کتاب درسی مذکور بوده که همه آن‌ها نیز مورد بررسی واقع شده‌اند. ابزارهای پژوهش، سه فرم فهرست و ارسای کتاب‌های سال اول، دوم و سوم بوده که روایی صوری و محتوایی آن‌ها به وسیله صاحب‌نظران تایید شده و پایایی آن‌ها نیز طی محاسبه ضریب همبستگی داده‌های حاصل برابر با ۰/۸۷، ۰/۸۳ و ۰/۸۸ بوده است. تجزیه و تحلیل آماری داده‌های حاصل از تحلیل محتوا، بیانگر آن است که (۱) میزان انطباق محتوا با اهداف مصوب شناختی به ترتیب در کتاب‌های پایه اول، دوم و سوم به طور متوسط برابر با ۲/۴، ۳/۲ و ۳/۲ مرتبه برای هر هدف و با اهداف مصوب روانی - حرکتی نیز به طور متوسط برابر با ۳/۳، ۳/۲ و ۲/۸ مرتبه برای هر هدف بوده است. به علاوه، اهداف مصوب حاوی هیچ هدفی در حیطه عاطفی برای واحدهای درسی کتاب‌های مذکور نبوده است. (۲) میزان انطباق محتوا با مجموع اهداف مصوب کتاب‌های مذکور، به ترتیب در کتاب‌های پایه اول، دوم و سوم به طور متوسط برابر با ۲/۶، ۳/۱ و ۳/۱ مرتبه برای هر هدف بوده است. (۳) در مجموع سه کتاب درسی، رتبه‌بندی میزان انطباق در حیطه اهداف شناختی به ترتیب شامل: محتوای کتاب‌های درسی پایه اول، سوم و دوم و در حیطه روانی - حرکتی به ترتیب شامل محتوای کتاب‌های درسی پایه اول، دوم و سوم و در مجموع اهداف مصوب نیز به ترتیب شامل محتوای کتاب‌های درسی پایه اول، سوم و دوم بوده است. (۴) در جمع‌بندی نهایی، کتاب حرفه‌وفن پایه اول راهنمایی، بیش‌ترین میزان انطباق را با اهداف مصوب خود داشته است. (۵) هر سه کتاب درسی در اهداف مصوب جزئی واحدهای درسی، فاقد هدف در حیطه عاطفی بوده‌اند که این امر، امکان تحلیل انطباق را در این حیطه منتفی ساخت، هر چند این امر به معنای فقدان مضامین عاطفی در محتوای کتاب‌های مذکور نیست.

واژه‌های کلیدی: محتوا، کتاب‌های درسی، حرفه‌وفن، دوره راهنمایی، اهداف مصوب، انطباق،

برنامه درسی

دوماهنامه علمی - پژوهشی
دانشگاه شاهد
سال سیزدهم - دوره جدید
شماره ۲۱
اسفند ۱۳۸۵

مقدمه

در سال ۱۳۴۷ با هدف هدایت برنامه تربیت معلم و تألیف کتاب‌های درسی جدید به منظور اجرای دوره راهنمایی تحصیلی، دفتر برنامه‌ریزی راهنمایی راه‌اندازی گردید و متعاقب آن برنامه دوره سه ساله راهنمایی در سال ۱۳۵۰ در مجموعه دوره‌های تحصیلی آموزش و پرورش ایران استقرار یافت [۱].

همراه با ایجاد دوره راهنمایی، درسی تحت عنوان شناخت حرفه‌وفن (craft and technique) به عنوان یکی از ارکان اساسی این دوره، طی مجموعه اهداف و برنامه‌های دوره راهنمایی (middle school) مطرح گردید، زیرا یکی از وسایل تحقق اهداف بیان شده برای دوره راهنمایی، برنامه درسی حرفه و فن (craft and technique curriculum) تلقی می‌شد.

اهداف متعددی برای درس شناخت حرفه‌وفن مطرح شده بود که از آن جمله می‌توان به آشناسازی دانش‌آموزان با انواع حرف و فنون، تشخیص میزان رغبت دانش‌آموزان به کارهای فنی و حرفه‌ای، ایجاد فرصت‌هایی جهت ظهور استعدادها و دانش‌آموزان و کمک به تشخیص و پرورش استعداد آنان به منظور راهنمایی جهت انتخاب رشته‌های مختلف تحصیلی و شغلی اشاره کرد [۲].

سال ۱۳۵۰ اولین سال اجرای دوره راهنمایی تحصیلی به شمار می‌رفت و طی آن، هفت کتاب درسی (text books) برای درس شناخت حرفه‌وفن تدوین گردید. کتاب‌های مذکور، شامل یک کتاب عمومی شناخت حرفه‌وفن در سال اول و شش کتاب شناخت حرفه‌وفن در سال‌های دوم و سوم راهنمایی بوده است. در واقع، برای سال اول، یک کتاب و برای سال‌های دوم و سوم هر یک سه کتاب تدوین گردید که همه آن‌ها شامل بخش کشاورزی (زراعت، باغبانی، دامپروری، صنایع کشاورزی، هنرهای روستایی و ماشین‌های کشاورزی)، بخش صنعت (فلزکاری، اتومکانیک، برق، ساختمان، صنایع چوب و صنایع شیمیایی) و بخش خدمات (امور اداری، بازرگانی، بانکداری، بهداشت، پوشاک، تغذیه و آشپزی) بوده است [۳].

کتاب‌های شناخت حرفه‌وفن پس از انقلاب اسلامی به طور پیوسته تغییراتی کرده‌اند. در سال تحصیلی ۶۰-۱۳۵۹ دفتر تحقیقات و برنامه‌ریزی درسی وزارت آموزش و پرورش کتاب‌های هفتگانه حرفه‌وفن دوره راهنمایی را در هم ادغام و به سه کتاب تقلیل داد و محتوای کتاب‌های درسی جدید در هر پایه تحصیلی نیز شامل مباحثی از صنعت، کشاورزی و خدمات شد. بعضی از این مباحث مخصوص دختران و بعضی نیز خاص پسران بوده است [۴].

در سال تحصیلی ۱۳۶۲-۱۳۶۱ مجدداً در محتوای کتاب‌های حرفه‌وفن دوره راهنمایی مورد تجدیدنظر قرار گرفت و برخی مباحث جدید در زمینه رشته‌های شغلی دختران و پسران، مانند گلیم‌بافی، قالی‌بافی، سفال‌گری و شیشه‌گری به آن افزوده شد [۴].

در سال تحصیلی ۶۳-۱۳۶۲ در محتوای کتاب‌های حرفه‌وفن بار دیگر تجدیدنظر حجم کتاب‌ها و تنوع رشته‌های آن‌ها کاسته شد.

فرایند مذکور در سال تحصیلی ۷۱-۱۳۷۰ به وسیله دفتر تحقیقات و برنامه‌ریزی درسی ادامه یافت و در آن سال، اولین مجموعه از کتاب‌های جدید حرفه‌وفن برای پایه اول راهنمایی تهیه و تدوین گردید و سپس برای بقیه پایه‌ها در سال‌های بعد، اقداماتی در راستای طراحی و تدوین محتوا انجام شد. در این ارتباط، سعی شده بود در کتب درسی جدید، روش آموزش توأم با اشتغال مورد توجه قرار گرفته، محتوای کتاب‌های حرفه‌وفن با توجه به این روش تنظیم و سازمان دهی گردد [۴].

آخرین تغییر در محتوای کتاب‌های درسی حرفه‌وفن دوره راهنمایی تحصیلی در سال تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱ به همت گروه حرفه‌وفن دفتر تألیف کتب درسی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی انجام گرفته و طی آن، سه کتاب درسی جدید در راستای اهداف مصوب (explicit goals) در مرحله طراحی برنامه درسی (curriculum design) مذکور، تهیه و تدوین شده است [۵]. این کتاب‌ها که متناسب با نیازهای حرفه‌آموزی دانش‌آموزان دوره راهنمایی طراحی و تدوین شده‌اند،

اقدام به تولید برنامه درسی مذکور کرده است. لذا باید اذعان داشت که این امر، نشانگر تبعیت و تأثیرپذیری نسبی گروه مذکور از رویکرد رفتاری در حوزه برنامه‌ریزی درسی است.

رویکرد رفتاری در برنامه‌ریزی درسی بر اصول علمی و فنی (technical & scientific)، شامل نمونه‌ها، الگوها و روش‌های گام به گام در برنامه‌ریزی درسی تأکید دارد و طی آن، ابتدا اهداف مورد نظر با بهره‌گیری از تکنیک‌هایی خاص تهیه و تدوین می‌گردند [۱۳، ۱۲، ۱۱] و سپس به تولید برنامه منطبق با تصمیمات مأخوذ در طراحی اقدام می‌شود.

مقصود از اهداف مصوب (explicit goals)، مقاصد رسمی و از پیش مشخص شده است که برنامه‌ریزان درسی در مرحله طراحی در خصوص آن‌ها تصمیم‌گیری کرده، آن مقاصد به عنوان نقاط مطلوب رسمی مورد نظر باید در خلال فرایند برنامه‌ریزی درسی به وسیله محتوای برنامه درسی تعقیب و حاصل شوند [۱۴ و ۷].

در خصوص مفهوم، منابع، اولویت‌بندی و طبقه‌بندی اهداف در برنامه درسی، دیدگاه‌ها، متفاوت و فراوان است. اما با عنایت به مؤلفه‌های رویکرد رفتاری و بر اساس عمومی‌ترین الهامات این رویکرد می‌توان از اندیشه بلوم (Bloom) و همکاران وی در کمیته متخصصان دانشگاهی استفاده کرد که برای اولین بار در سال ۱۹۴۸، هدف‌های تربیتی را در سه حوزه یا حیطه شناختی، عاطفی و روانی - حرکتی طبقه‌بندی کردند [۱۵].

در این طبقه‌بندی، هدف‌های حیطه شناختی با یادآوری، بازشناسی دانش و رشد توانایی‌ها و مهارت‌های ذهنی سر و کار دارد. بلوم و همکارانش رفتارهای مربوط به این حوزه را در شش طبقه دانش (knowledge)، فهمیدن (comprehension)، کار بستن یا کاربرد (application)، تحلیل (analysis)، ترکیب (synthesis) و ارزشیابی (evaluation) طبقه‌بندی کردند. همچنین هدف‌های حیطه عاطفی، آن قسمت از هدف‌های آموزشی هستند که با نگرش‌ها، عواطف، علائق و ارزش‌ها سر و کار دارند. لازم به ذکر است،

دارای اهدافی مصوب و از پیش طراحی شده در دو سطح کلی (general goal) و جزئی (objectives) برای هر یک از واحدهای درسی (هشت واحد درسی) بود.

اهداف کلی مصوب کتاب‌ها، حیطه‌های سه‌گانه شناختی (cognitive)، عاطفی (effective) و روانی - حرکتی (psycho-motor) را پوشش می‌دهد، ولی اهداف مصوب (explicit goals) جزئی هر واحد درسی که حلقه نهایی ایجاد ارتباط با اهداف رفتاری تصریح شده برای مرحله تدوین محتوا برنامه درسی هستند بدون تفکیک در حیطه‌های سه‌گانه و طی فهرستی واحد ارائه شده‌اند [۶].

در تدوین (curriculum development) کتاب‌های درسی جدیدالتألیف حرفه‌وفن، فهرست اهداف جزئی مصوب واحدهای درسی برای سه کتاب درسی مبنا بوده و کتاب‌ها بر اساس این دسته از اهداف مصوب تدوین شده‌اند [۵].

بنابراین، چنین استنباط می‌گردد که رویکرد مسلط برنامه درسی (approach curriculum) گروه برنامه‌ریزی درسی کتاب‌های مذکور با عنایت به فرایند اجرا شده طی دو مرحله اساسی، طراحی (curriculum design) و تدوین برنامه درسی (curriculum development) و پیگیری آنان در خصوص تدوین اهداف کلی در حیطه‌های سه‌گانه اهداف شناختی، عاطفی و روانی - حرکتی، رویکردی رفتاری (behavioral approach) بوده است [۹، ۸، ۷]. مستندات و عملکرد گروه برنامه‌ریزی درسی مذکور نیز می‌تواند شاهد این امر باشد.

متکی بر رویکرد رفتاری، در دو مرحله طراحی و برنامه‌ریزی اقدام می‌گردد و بر این اساس، در مرحله طراحی، ضمن شناسایی عناصر برنامه درسی، ملاحظات در آن‌ها مشخص می‌شود و سپس بر مبنای تصمیمات و ملاحظات شکل گرفته طی مرحله برنامه‌ریزی به تدوین برنامه می‌پردازند [۱۰]. بنابراین، گروه برنامه‌ریزی درسی کتاب‌های جدید حرفه‌وفن دوره راهنمایی، طی مرحله طراحی، به تصمیم‌گیری در خصوص عناصر برنامه درسی، از جمله اهداف کلی و جزئی واحدهای درسی پرداخته و سپس در مرحله تدوین برنامه، در راستای تصمیمات مرحله پیشین،

رفتارهای مربوط به حوزه عاطفی در مراحل از دریافت کردن (attending-receiving)، پاسخ دادن (responding)، ارزش‌گذاری (valuing)، سازمان دادن (organization) و درونی شدن ارزش‌ها (characterization) به منصف ظهور می‌رسند [۱۶].

هدف‌های روانی - حرکتی نیز شامل مهارت‌های عملی در زمینه‌های فنی و حرفه‌ای، تربیت بدنی، هنر و کار، حرکتی آمیخته با یادگیری در حیطه‌های شناختی و عاطفی بوده که از آن قابل تفکیک نیستند. در این حیطه برای به دست آوردن مهارت‌های عملی تا سطح تسلط، پنج مرحله مشاهده و تقلید (characterization)، اجرای عمل بدون کمک (independent performance)، دقت در عمل (accuracy or precision)، هماهنگی حرکات (coordination of action) و عادی شدن عمل (normality) باید طی شود [۱۷].

اوج تلاش‌های انجام شده در رویکرد رفتاری، طی مرحله طراحی برنامه درسی، در زمینه ملاحظه، بررسی و تصمیم‌گیری در اهداف و محتوای مورد نظر، و جدول بودجه‌بندی هدف - محتوا خواهد بود. جدول مذکور، اساسی‌ترین شاهد برای ضرورت انطباق اهداف مصوب با محتوای تولیدی است؛ زیرا به همین منظور تهیه و تدوین خواهد شد. در واقع، جدول مذکور، الگوی مناسبی برای برقراری انطباق بین اهداف مصوب با محتوای تولید شده است. در این جدول، یک بُعد، معرف هدف‌های مصوب و بُعد دیگر، شامل اجزای محتوای برنامه مربوط به آن است. بنابراین، فهرست هدف‌های مصوب به منزله رهنمودی برای تنظیم و تدوین محتوای برنامه درسی عمل خواهد کرد [۱۸].

محتوای یک درس، مجموعه مفاهیم، مهارت‌ها و گرایش‌هایی است که از سوی برنامه‌ریزان درسی انتخاب و سازماندهی شده است [۸]. به عبارت دیگر، محتوا می‌تواند شامل دانش، اطلاعات، مهارت‌ها، گرایش‌ها و ارزش‌هایی توصیف شود که به منظور تحقق اهداف مورد نظر باید به وسیله فراگیر آموخته شود [۱۹].

از سوی دیگر، مقصود از تحلیل محتوا (content analysis) نیز روش مطالعه و تجزیه و تحلیل ارتباطات به شیوه نظام‌دار، عینی و کمی است که به طرق مختلف و طی مراحل متعدد انجام می‌شود. کتاب‌های درسی از جمله اسنادی هستند که می‌توانند با بهره‌گیری از تکنیک‌های تحلیل محتوا مورد بررسی واقع شوند. به عبارت دیگر، مطالب کتاب‌های درسی می‌تواند به عنوان مواد اولیه تحلیل محتوا باشد [۲۰]. برای انجام تحلیل محتوا شناسایی اسناد مورد تحلیل (در این جا کتاب‌های درسی)، مشخص کردن سؤال‌ها، تدوین یک روش مقوله‌بندی، انجام تحلیل محتوا به صورت شمارش فراوانی هر مقوله علامت‌گذاری شده (در سند نمونه) و تفسیر نتایج، مورد توجه است [۲۱، ۲۲، ۲۳].

یوسفیان لنگرودی در پژوهشی تحت عنوان «بررسی میزان نیل به هدف‌های درس شناخت حرفه‌وفن در دوره راهنمایی تحصیلی» با روش توصیفی پیمایشی به بررسی کم و کیف محتوای کتاب‌های درسی حرفه‌وفن آن سال براساس دیدگاه‌های دانش‌آموزان و دبیران پرداخته است [۲۴].

زرگر در پژوهشی تحت عنوان «مشکلات عملی تدریس درس حرفه‌وفن در مدارس راهنمایی مناطق سه‌گانه تهران» باز به روش توصیفی پیمایشی به این نتیجه رسیده که در تدوین کتاب‌های حرفه‌وفن دوره راهنمایی تحصیلی، هیچ‌گونه توجهی به نیازهای جنسی، منطقه‌ای و شهری و روستایی نشده است [۲۵].

مروارید در پژوهشی تحت عنوان «بررسی نحوه تألیف کتاب‌های درسی شناخت حرفه‌وفن دوره راهنمایی تحصیلی بر اساس تکنیک ویلیام رومی» به تجزیه و تحلیل کمی کتب علمی و بررسی میزان استفاده از ارائه فعال در تدوین این کتب در سه جنبه متن، سؤالات و شکل‌ها و تصاویر پرداخته است [۲۶].

بزدانی سقرلو نیز در یک پژوهش به بررسی میزان نقش عوامل مختلف با تأکید به نقش دبیران حرفه‌وفن در گرایش‌های تحصیلی و شغلی دانش‌آموزان پسر

۴. به چه میزان محتوای مجموع کتاب‌های درسی حرفه‌وفن دوره راهنمایی (سال ۸۲-۱۳۸۱) با اهداف مصوب آن‌ها انطباق دارد؟
 ۵. کدام یک از سه کتاب درسی حرفه‌وفن دوره راهنمایی (سال ۸۲-۱۳۸۱) دارای بیش‌ترین میزان انطباق با مجموع اهداف مصوب خود است؟
 ۶. کدام یک از سه کتاب درسی حرفه‌وفن دوره راهنمایی (سال ۸۲-۱۳۸۱) دارای بیش‌ترین میزان انطباق با هر یک از انواع حیطه‌های (براساس طبقه‌بندی پژوهشگران) اهداف مصوب خود است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر بر اساس نکات ذیل، طراحی و اجرا شده است:

نوع طرح تحقیق

با عنایت به تحلیل عینی، نظام‌دار و کمی کتاب‌های درسی حرفه‌وفن دوره راهنمایی تحصیلی در انطباق با اهداف مصوب واحدهای درسی آن و همچنین ابزار مورد استفاده، پژوهش حاضر، پیرو طرحی توصیفی، از نوع تحلیل محتوا بوده است.

جامعه، نمونه آماری و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش حاضر، شامل کلیه کتاب‌های درسی حرفه‌وفن دوره راهنمایی (چاپ سال تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱) است. در این پژوهش، مجموعه کتاب‌های مذکور، نمونه آماری پژوهش را تشکیل می‌دهند. بنابراین، نمونه‌گیری انجام نشده و کل جامعه آماری مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. جدول ۱ حاوی مشخصات سه کتاب درسی مذکور است.

ابزارهای اندازه‌گیری

در پژوهش حاضر از سه ابزار فهرست واری و ویژه‌سه کتاب حرفه‌وفن سال اول، دوم و سوم راهنمایی استفاده شده است. در واقع، تنوع در اهداف کتاب‌های درسی، ضرورت تهیه و تدوین سه ابزار ویژه‌سه کتاب را پدید آورده است.

کلاس سوم راهنمایی و دوم متوسطه شهر تهران در سال تحصیلی ۷۹-۱۳۷۸ پرداخته که در راستای مباحث تخصصی حوزه برنامه‌ریزی درسی نیست [۲۷].

با عنایت به نکات فوق می‌توان اذعان داشت که گروه حرفه‌وفن دفتر تألیف کتب درسی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، بر اساس منطق و پیش‌فرض‌های رویکرد برنامه‌ریزی درسی رفتاری (behavioral approach) اقدام به تهیه برنامه درسی حرفه‌وفن جدید کرده و بنابراین می‌توان در انطباق با منطق و پیش‌فرض‌های رویکرد مذکور، محصول نهایی گروه برنامه‌ریزی درسی کتاب‌های جدیدالتألیف حرفه‌وفن دوره راهنمایی (کتاب‌های درسی چاپ شده سال تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱) را مورد بررسی قرار داد و با بنیاد قرار دادن رویکرد آنان نسبت به چگونگی پیوند محتوا تدوین شده با اهداف مصوب، پژوهشی را سامان داد و این سؤال را مطرح ساخت که «آیا محتوای کتاب‌های درسی حرفه‌وفن دوره راهنمایی تحصیلی (سال ۸۲-۸۱) با اهداف مصوب آن منطبق است؟

بدین منظور پس از دستیابی به اهداف مصوب واحدهای درسی سه کتاب حرفه و فن دوره راهنمایی (قابل ذکر است که مؤلفین، اهداف دروس را در حیطه‌های سه‌گانه، تفکیک نکرده بودند و به طور کلی برای هر واحد درسی، تعدادی هدف، مصوب شده بود) و تدوین ابزارهای مورد نیاز، امکان تحلیل محتوای سه کتاب درسی جدید حرفه‌وفن دوره راهنمایی تحصیلی فراهم و شش سؤال اساسی به قرار ذیل طرح و مورد بررسی واقع شده است:

۱. به چه میزان محتوای کتاب درسی حرفه‌وفن پایه اول راهنمایی (سال ۸۲-۱۳۸۱) با اهداف مصوب آن انطباق دارد؟
۲. به چه میزان محتوای کتاب درسی حرفه‌وفن پایه دوم راهنمایی (سال ۸۲-۱۳۸۱) با اهداف مصوب آن انطباق دارد؟
۳. به چه میزان محتوای کتاب درسی حرفه‌وفن پایه سوم راهنمایی (سال ۸۲-۱۳۸۱) با اهداف مصوب آن انطباق دارد؟

جدول ۱: مشخصات کتاب‌های درسی حرفه‌وفن دوره راهنمایی

سال سوم راهنمایی (کد ۱۴۳)	سال دوم راهنمایی (کد ۱۲۷)	سال اول راهنمایی (کد ۱۱۱)	کتاب درسی متغیرها
۱۳۸۱	۱۳۸۱	۱۳۸۱	سال تألیف
۱۷۹	۱۸۴	۱۳۴	تعداد صفحه
۸	۸	۸	تعداد واحدهای درسی

شیوه اجرا و مراحل انجام پژوهش

پس از تفکیک اهداف مصوب سه کتاب درسی (اهداف جزئی مصوب) و دستیابی به فهرست اهداف جزئی هر یک از واحدهای درسی در حیطه‌های سه‌گانه (در حیطه‌های شناختی، عاطفی و روانی - حرکتی) با استفاده از فرم‌های فهرست واریسی محتوا به تحلیل انطباق محتوای هر واحد درسی با اهداف جزئی مصوب همان درس پرداخته شد (چه بسا در یک واحد درسی تنها اهدافی در یک حیطه تدوین شده بود. بنابراین، در صورت توجه محتوا به آن اهداف، انطباق حاصل می‌شد، هر چند به تمام حیطه‌های سه‌گانه توجه نشده بود). در این ارتباط و در بُعد انطباق محتوای کتاب‌ها با اهداف شناختی، بدون ملاحظه طبقه خاص اهداف شناختی، صرفاً وجود مطالب، عبارات و مضامینی دال بر توجه محتوا کتاب‌های درسی به اهداف شناختی مذکور، کفایت می‌کرده است. به علاوه در تحلیل انطباق محتوا با اهداف حیطه عاطفی نیز، در کنار وجود مطالب، عبارات و مضامینی در موضوع مورد نظر، روش، آرایش و نحوه ارائه محتوا، ملاک انطباق بوده است. در واقع، نحوه ارائه به لحاظ تأمین زمینه فعال ساختن یادگیرنده، اساس قرار گرفته، چرا که یادگیرنده اساساً در خلال و به واسطه فعال بودن محتوای تهیه شده به مضمون و پیام آن دل‌بستگی یافته، نسبت به آن مأنوس خواهد شد. در تحلیل انطباق محتوای کتاب‌های درسی با اهداف حیطه روانی - حرکتی نیز از آن‌جا که شرط توانا بودن کتاب رشد دادن زمینه‌های مهارتی یادگیرنده (زمینه‌سازی برای دستیابی یادگیرنده به مهارت و تسلط در مهارت‌های

فرایند طراحی و تهیه ابزارها به این صورت بود که ابتدا، اهداف جزئی مصوب هر یک از واحدهای درسی کتاب‌های حرفه‌وفن پایه اول، دوم و سوم راهنمایی، مطالعه و سپس اهداف مذکور در حیطه‌های سه‌گانه شناختی، عاطفی و روانی - حرکتی برای هر یک از واحدهای درسی تفکیک شدند (چون مؤلفین، اهداف مصوب دروس را در حیطه‌های سه‌گانه تفکیک نکرده بودند).

بر این اساس، پس از تفکیک مذکور، سه فرم فهرست واریسی ویژه سه کتاب درسی که هر یک مشتمل بر هشت بخش خاص، جهت تحلیل هشت واحد درسی هر کتاب با عنایت به اهداف جزئی مصوب آن در حیطه‌ها بود، تهیه و تدوین گردید. واحد تحلیل محتوا نیز جملات و مضامین در متن، تکالیف، فعالیت‌ها، آزمایش‌ها، سؤال‌ها و حتی اشکال، تصاویر، نقشه‌ها و غیره بوده است.

روایی صوری و محتوایی فرم‌های فهرست واریسی، به‌وسیله تأمین نظر صاحب‌نظران حاصل شده و به‌منظور بررسی پایایی آن‌ها، فرم‌های نهایی تهیه و به‌طور هم‌زمان و مجزا در اختیار دو گروه سه نفره متخصص تحلیل‌گر محتوای قرار داده شد که به‌طور مجزا، چند واحد درسی از کتاب‌ها را تحلیل کنند. ضریب همبستگی داده‌های حاصل از تحلیل‌های انجام شده، هم‌زمان توسط افراد مختلف مورد محاسبه قرار گرفت که نتایج به‌دست آمده در کتاب‌های اول تا سوم، به ترتیب شامل ضرایب همبستگی ۰/۸۷، ۰/۸۳ و ۰/۸۸ بوده است.

بررسی سؤال اول پژوهش

سؤال اول پژوهش در راستای میزان انطباق محتوای کتاب درسی حرفه‌وفن پایه اول راهنمایی با اهداف مصوب آن بوده است. کتاب مذکور در هشت واحد درسی تحت عناوین فناوری و سیستم (۶ صفحه)، کار با برق، الکتریسته (۱۵ صفحه)، کار با چوب (۱۸ صفحه)، کار با فلز (۱۲ صفحه)، ساختمان‌سازی (۱۴ صفحه)، بهداشت (۱۱ صفحه)، خوراک و پوشاک (۲۴ صفحه)، و نهایتاً کشاورزی و دامپروری (۱۶ صفحه) تهیه و تدوین گردیده است.

این واحدها هر یک دارای اهداف جزئی مصوب خود بود (ر.ک. پیوست) که به ترتیب، واحدهای هشتگانه فوق‌الذکر، تفکیک شده‌اند. در این جا، مجموع نتایج تحلیل‌های انجام شده در واحدهای کتاب درسی حرفه‌وفن پایه اول، در جدول ۲ آمده است.

نتایج تفکیک اهداف جزئی مصوب واحدهای درسی کتاب درسی حرفه‌وفن پایه اول راهنمایی، بیانگر آن است که در مجموع اهداف مصوب این کتاب، تعداد ۳۵ مورد هدف در حیطه‌شناختی برای کتاب مذکور مصوب شده بود. تحلیل محتوای کتاب درسی در انطباق با این دسته از اهداف، بیانگر آن است که در ۱۳۱ مورد، محتوای کتاب درسی پایه اول با مجموع اهداف مصوب مذکور انطباق داشته است. به عبارت دیگر، میزان توجه محتوای کتاب درسی به اهداف مصوب ۳/۷ مرتبه است که نشان می‌دهد به‌طور متوسط بیش از ۳/۷ مرتبه به هر یک از اهداف شناختی مذکور

مورد نظر)، و خلق زمینه‌های عملی و تجربی به واسطه انواع تکالیف و فعالیت‌های عملی معرفی شده در آن است، شرط انطباق محتوای کتاب‌ها با اهداف حیطه روانی - حرکتی، توجه محتوا به معرفی، زمینه‌سازی و ادارسازی یادگیرنده به فعالیت‌های عملی دانسته شده و بر این اساس، متضمن فعالیت بودن محتوا، ملاک تحقق در این دسته از اهداف فرض شده است.

بر این اساس، پس از تفکیک اهداف، سه فرم فهرست واریسی مورد نیاز، ویژه سه کتاب درسی و واحدهای آن‌ها تهیه و تدوین شد و بدین‌وسیله، محتوای کتاب‌های مذکور، شامل جملات و مضامین در متن، تکالیف، فعالیت‌ها، آزمایش‌ها، سؤال‌ها و حتی اشکال، تصاویر، نقشه‌ها و غیره تحلیل محتوا شدند.

روش‌های تحلیل داده‌ها

در تحلیل داده‌های حاصل از ابزارهای پژوهش با بهره‌گیری از آمار توصیفی میزان انطباق محتوا با هر یک از حیطه‌های اهداف مصوب در سه کتاب درسی پایه‌های مختلف، به همراه جزئیات توصیفی دیگر مورد توجه واقع شده است.

یافته‌های پژوهش

در این قسمت با توجه به سؤال‌های پژوهش، یافته‌ها به بحث گذارده خواهد شد.

جدول ۲: تحلیل محتوای کتاب حرفه‌وفن پایه اول راهنمایی در انطباق با اهداف مصوب آن

میزان انطباق (مرتبه)	جمع فراوانی موارد انطباق	جمع فراوانی اهداف مصوب	واحدهای درسی												حیطه				
			هشت		هفت		شش		پنج		چهار		سه		دو		یک		
			منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	
۳/۷	۱۳۱	۳۵	۲۵	۶	۱۰	۴	۱۵	۳	۱۲	۳	۱۵	۴	۲۰	۴	۱۶	۲	۱۸	۹	شناختی
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	عاطفی
۳/۳	۷۴	۲۲	۲	۱	۱۸	۶	۶	۲	۸	۲	۷	۲	۵	۳	۷	۵	۱	۱	روانی - حرکتی
۳/۵	۲۰۵	۵۷	۲۷	۷	۲۸	۱۰	۲۱	۵	۲۰	۵	۲۲	۶	۲۵	۷	۲۳	۷	۱۹	۱۰	مجموع

کشاورزی، دامپروری و صنایع غذایی (۲۷ صفحه) تهیه و تدوین گردیده است.

این واحدها هر یک دارای اهداف جزئی مصوب خود بوده‌اند که به ترتیب واحدهای هشتمانه فوق‌الذکر تحلیل شده‌اند. در این جا، نتایج مجموع تحلیل‌های انجام شده در واحدهای مذکور در کتاب پایه دوم در جدول ۳ آمده است.

نتایج تفکیک اهداف جزئی مصوب واحدهای درسی کتاب درسی حرفه‌وفن پایه دوم راهنمایی، بیانگر آن است که در مجموع اهداف مصوب، تعداد ۴۹ هدف در حیطه‌شناختی برای کتاب مذکور مصوب شده است. تحلیل محتوای کتاب درسی در انطباق با این دسته از اهداف، نشان می‌دهد که در ۱۲۰ مورد، محتوای کتاب درسی پایه دوم با مجموع اهداف مصوب مذکور، انطباق داشته است. به عبارت دیگر، میزان توجه محتوای کتاب درسی به اهداف مصوب ۲/۴ مرتبه است و این بیانگر آن است که به طور متوسط بیش از ۲/۴ مرتبه به هر یک از اهداف‌شناختی مذکور در محتوای کتاب حرفه‌وفن دوم راهنمایی توجه شده است. البته این امر به معنای آن نیست که توجه به همه اهداف‌شناختی مصوب، یکسان بوده است.

به علاوه، نتایج تفکیک اهداف جزئی واحدهای درسی بیانگر آن است که در مجموع اهداف مصوب، تعداد ۲۰ هدف در حیطه روانی - حرکتی برای کتاب مذکور، مصوب شده است. تحلیل محتوای کتاب درسی در انطباق با این دسته از اهداف، بیانگر آن است که در ۶۵ مورد، محتوای کتاب درسی پایه دوم با مجموع اهداف مصوب مذکور، انطباق داشته است. به عبارت دیگر، میزان توجه کتاب درسی به اهداف مصوب ۳/۲ مرتبه است، یعنی به طور متوسط بیش از ۳/۲ مرتبه به هر یک از اهداف روانی - حرکتی در محتوا توجه شده است.

نتایج حاصل از تفکیک اهداف جزئی مصوب برای واحدهای هشتمانه کتاب درسی مذکور، بیانگر آن است که در مجموع اهداف مصوب، هیچ هدفی در حیطه عاطفی برای کتاب درسی مذکور مصوب نگردیده

در محتوا توجه شده است. به علاوه، نتایج حاصل از تفکیک اهداف جزئی مصوب برای واحدهای هشتمانه کتاب درسی مذکور، بیانگر آن است که در مجموع اهداف مصوب، تعداد ۲۲ هدف در حیطه روانی - حرکتی برای کتاب مذکور، مصوب شده است. تحلیل محتوای کتاب درسی در انطباق با این دسته از اهداف، بیانگر آن است که در ۷۴ مورد، محتوای کتاب درسی پایه اول با مجموع اهداف مصوب مذکور، انطباق داشته است. به عبارت دیگر، میزان توجه کتاب درسی به اهداف مصوب ۳/۳ مرتبه است و حکایت دارد که به طور متوسط بیش از ۳/۳ مرتبه به هر یک از اهداف روانی - حرکتی در محتوا توجه شده است. البته این امر به معنای آن نیست که میزان توجه برای تمام اهداف مذکور، یکسان بوده است.

نتایج حاصل از تفکیک اهداف جزئی مصوب برای واحدهای هشتمانه کتاب درسی مذکور، بیانگر آن است که در مجموع اهداف مصوب، هیچ هدفی در حیطه عاطفی برای کتاب درسی مذکور مصوب نگردیده است. بنابراین، باید اذعان داشت از آن جا که هدف پژوهش، بررسی میزان انطباق محتوا با اهداف مصوب کتاب درسی بوده، به واسطه فقدان هدف مصوب در حیطه عاطفی برای کتاب حرفه‌وفن پایه اول راهنمایی، تحلیل محتوای انطباق در این حیطه امکان‌پذیر نبوده است، ولی این امر، به معنای فقدان مضامینی در حوزه عاطفی برای کتاب مذکور نیست.

بررسی سؤال دوم پژوهش

سؤال دوم پژوهش در راستای میزان انطباق محتوای کتاب درسی حرفه‌وفن پایه دوم راهنمایی با اهداف مصوب آن بوده است. این کتاب در هشت واحد درسی تحت عناوین فناوری و سیستم (۱۱ صفحه). کار با برق (۲۵ صفحه)، بهداشت (۱۴ صفحه)، کار با چوب (۲۲ صفحه)، کار با فلز (۲۱ صفحه)، ساختمان‌سازی (۲۰ صفحه)، خوراک و پوشاک (۳۴ صفحه) و نهایتاً

جدول ۳: تحلیل محتوای کتاب حرفه‌وفن پایه دوم راهنمایی در انطباق با اهداف مصوب آن

میزان انطباق (مرتبه)	جمع فراوانی موارد انطباق	جمع فراوانی اهداف مصوب	واحدهای درسی														حیطه		
			هشت		هفت		شش		پنج		چهار		سه		دو			یک	
			منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	حیطه‌های اهداف تدوین شده
۲/۴	۱۲۰	۴۹	۴۱	۱۵	۹	۵	۱۴	۵	۱۴	۵	۱۲	۴	۹	۵	۱۰	۳	۱۱	۷	شناختی
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	عاطفی
۳/۲	۶۵	۲۰	۲	۲	۲۱	۵	۱۰	۳	۷	۲	۱۱	۲	۴	۲	۱۰	۴			روانی - حرکتی
۲/۶	۱۸۵	۶۹	۴۳	۱۷	۳۰	۱۰	۲۴	۸	۲۱	۷	۲۳	۶	۱۳	۷	۲۰	۷	۱۱	۷	مجموع

جدول ۴: تحلیل محتوای کتاب حرفه‌وفن پایه دوم راهنمایی در انطباق با اهداف مصوب آن

میزان انطباق (مرتبه)	جمع فراوانی موارد انطباق	جمع فراوانی اهداف مصوب	واحدهای درسی														حیطه		
			هشت		هفت		شش		پنج		چهار		سه		دو			یک	
			منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	منطبق	مصوب	حیطه‌های اهداف تدوین شده
۳/۲	۱۲۵	۳۸	۳۱	۹	۹	۴	۱۶	۴	۱۹	۳	۱۱	۴	۱۰	۵	۱۰	۴	۲۰	۵	شناختی
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	عاطفی
۲/۸	۶۵	۲۳	۱۳	۲	۱۶	۶	۷	۳	۱۲	۴	۲	۱	۲	۲	۷	۳	۶	۲	روانی - حرکتی
۳/۱	۱۹۰	۶۱	۴۴	۱۱	۲۵	۱۰	۲۳	۷	۳۰	۷	۱۳	۵	۱۲	۷	۱۷	۷	۲۶	۷	مجموع

چوب (۱۳ صفحه)، آشنایی به خودرو و تعمیر و نگهداری شیرآلات در منزل (۱۹ صفحه)، ساختمان‌سازی و راه (۱۵ صفحه)، خوراک و پوشاک (۳۳ صفحه) و باغبانی، دامپروری و صنایع غذایی (۴۰ صفحه) تهیه و تدوین گردیده است. این واحدها هر یک دارای اهداف جزئی مصوب بوده که به ترتیب واحدهای هشتگانه فوق‌الذکر، تحلیل شده‌اند. در این‌جا، نتایج مجموع تحلیل‌های انجام شده در واحدهای کتاب پایه سوم، در جدول ۴ آمده است.

نتایج تفکیک اهداف جزئی مصوب واحدهای درسی کتاب درسی حرفه‌وفن پایه سوم راهنمایی، بیانگر آن است که در مجموع اهداف مصوب، تعداد ۳۸ هدف در حیطه‌شناختی برای کتاب مذکور مصوب شده است. تحلیل محتوای کتاب درسی در انطباق با

است. بنابراین، باید اذعان داشت از آن‌جا که هدف پژوهش، بررسی میزان انطباق محتوا با اهداف مصوب کتاب درسی بوده است، به واسطه فقدان هدف مصوب در حیطه عاطفی برای کتاب حرفه‌وفن پایه دوم راهنمایی، تحلیل محتوای انطباق در این حیطه امکان‌پذیر نبوده، ولی این امر، به معنای فقدان مضامینی در حوزه عاطفی برای کتاب مذکور نیست.

بررسی سؤال سوم پژوهش

سؤال سوم پژوهش در راستای میزان انطباق محتوای کتاب درسی حرفه‌وفن پایه سوم راهنمایی با اهداف مصوب آن بوده است. این کتاب نیز در هشت واحد درسی تحت عناوین فناوری و سیستم (۱۵ صفحه)، کار با برق (۱۵ صفحه)، بهداشت (۱۷ صفحه)، کار با

بررسی سؤال چهارم پژوهش

سؤال چهارم پژوهش در راستای انطباق محتوای مجموع کتاب‌های درسی حرفه‌وفن دوره راهنمایی با اهداف مصوب آن‌ها بوده است. در این خصوص، سه کتاب حرفه‌وفن دوره راهنمایی، هر یک دارای هشت واحد درسی بوده و این واحدها نیز هر یک بر اساس مجموعه‌ای از اهداف جزئی خاص خود تهیه شده بودند. طی تحلیل‌های انجام‌شده در جهت بررسی انطباق محتوای کتاب‌های درسی مذکور با اهداف مصوب، به ترتیب، نتایج تحلیل‌های مرتبط با هر یک از کتاب‌ها ارائه گردید. در این جا با هدف دستیابی به تصویری نهایی از مجموعه انطباق اهداف و محتوا سه کتاب درسی حرفه‌وفن، مجموع تحلیل‌های انجام‌شده در کتاب‌های مذکور، جمع‌بندی گردیده تا بدین وسیله، وضعیت کلی انطباق محتوا با اهداف مصوب سه کتاب به دست‌آید. نتایج حاصل از جمع‌بندی نهایی تحلیل محتوای کتاب‌های حرفه‌وفن دوره راهنمایی تحصیلی در جدول ۵ آمده است.

در تفکیک اهداف مصوب سه کتاب درسی حرفه‌وفن، در مجموع ۱۲۲ هدف در حیطه شناختی و ۶۵ مورد هدف در حیطه روانی - حرکتی وجود داشته است. نرخ انطباق در اهداف مصوب حیطه شناختی به طور متوسط ۳ مرتبه و در اهداف مصوب حیطه روانی - حرکتی به طور متوسط ۳/۱ مرتبه بوده است. به عبارت دیگر و به‌طور کلی، در سه کتاب درسی مذکور به طور متوسط به هر هدف سه مرتبه توجه شده است.

این توجه در اهداف مصوب حیطه شناختی به طور متوسط بیش از ۳ مرتبه و در اهداف مصوب حیطه روانی - حرکتی بیش از ۳/۱ مرتبه بوده است. بنابراین در مجموع سه کتاب ۱۸۷ مورد هدف مصوب وجود داشته و میزان کلی انطباق محتوای سه کتاب درسی با اهداف مصوب آن‌ها نیز ۳/۱ مرتبه بوده است. به علاوه، تفکیک اهداف مصوب سه کتاب درسی مذکور، بیانگر عدم تصویب هدفی در حیطه عاطفی برای این کتاب‌ها بوده است. بنابراین، تحلیل محتوای کتاب‌های درسی به منظور انطباق آن‌ها با اهداف مصوب حیطه عاطفی در عمل ناممکن گردید.

این دسته از اهداف، نشان می‌دهد که در ۱۲۵ مورد، محتوای کتاب درسی با این دسته از اهداف، انطباق داشته است. به عبارت دیگر، میزان توجه محتوای کتاب درسی به اهداف مصوب ۳/۲ مرتبه است، یعنی به‌طور متوسط، بیش از ۳/۲ مرتبه به هر یک از اهداف شناختی مصوب در این کتاب توجه شده است. البته این امر به معنای آن نیست که توجه برای همه اهداف شناختی مصوب، یکسان بوده است و چه بسا به برخی از اهداف چندین مرتبه توجه شده، ولی این نکته روشن است که به طور متوسط به هر یک از اهداف، بیش از سه مرتبه توجه گردیده است.

به علاوه، نتایج حاصل از تفکیک اهداف جزئی مصوب برای واحدهای هشتگانه کتاب درسی مذکور، بیانگر آن است که در مجموع اهداف مصوب، تعداد ۲۳ هدف در حیطه روانی - حرکتی برای کتاب مذکور، مصوب شده است. تحلیل محتوای کتاب درسی در انطباق با این دفعه از اهداف حاکی از آن است که در ۶۵ مورد، محتوای کتاب درسی پایه سوم با مجموع اهداف مصوب مذکور، انطباق داشته است. به عبارت دیگر، میزان توجه کتاب درسی به اهداف مصوب ۲/۸ مرتبه است، یعنی به طور متوسط بیش از ۲/۸ مرتبه به هر یک از اهداف حیطه روانی - حرکتی در محتوا توجه شده است. البته این امر به معنای آن نیست که میزان توجه به تمام اهداف مذکور در این فهرست، یکسان و به یک اندازه بوده است.

نتایج حاصل از تفکیک اهداف جزئی مصوب برای واحدهای هشتگانه کتاب درسی مذکور، بیانگر آن است که در مجموع اهداف مصوب، هیچ هدفی در حیطه عاطفی برای کتاب درسی مذکور، تصویب و تعیین نشده است. بنابراین باید اذعان داشت از آن‌جا که هدف پژوهش، بررسی میزان انطباق محتوا با اهداف مصوب درس بوده، با عنایت به فقدان هدف مصوب در حیطه عاطفی برای کتاب مذکور، تحلیل محتوا انطباق در این حیطه امکان‌پذیر نبوده است که البته این امر، به معنای فقدان مضامینی در حوزه عاطفی برای کتاب مذکور نیست.

جدول ۵: تحلیل محتوای کتاب حرفه‌وفن دوره راهنمایی در انطباق با اهداف مصوب آن

میزان انطباق سه کتاب (مربته)	جمع فراوانی موارد انطباق سه کتاب	جمع فراوانی اهداف مصوب سه کتاب	کتاب‌های درسی سه پایه									حیطه
			پایه سوم			پایه دوم			پایه اول			
			میزان انطباق	جمع فراوانی موارد انطباق	جمع فراوانی اهداف مصوب	میزان انطباق	جمع فراوانی موارد انطباق	جمع فراوانی اهداف مصوب	میزان انطباق	جمع فراوانی موارد انطباق	جمع فراوانی اهداف مصوب	
۳	۳۷۶	۱۲۲	۳/۲	۱۲۵	۳۸	۲/۴	۱۲۰	۴۹	۳/۷	۱۳۱	۳۵	شناختی
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	عاطفی
۳/۱	۲۰۴	۶۵	۲/۸	۶۵	۲۳	۳/۲	۶۵	۲۰	۳/۳	۷۴	۲۲	روانی - حرکتی
۳/۱	۵۸۰	۱۸۷	۳/۱	۱۹۰	۶۱	۲/۶	۱۸۵	۶۹	۳/۵	۲۰۵	۵۷	مجموع

بوده و پس از آن به ترتیب، کتاب‌های پایه دوم و سوم قرار می‌گیرند. بنابراین، باید اذعان داشت کتاب حرفه‌وفن پایه اول راهنمایی، بیشترین میزان انطباق را چه در کل و چه در انطباق هر دو حیطه از اهداف با محتوای خود داشته است.

بحث و نتیجه‌گیری

در جمع‌بندی نهایی باید اذعان داشت که کتاب‌های درسی حرفه‌وفن جدیدالتألیف سال تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱ دوره راهنمایی، با اهداف مصوب واحدهای درسی خود در دو حیطه شناختی و روانی - حرکتی انطباق مطلوب دارند؛ اما از سوی دیگر، طراحی کتاب‌ها و اهداف مصوب واحدهای درسی آن‌ها حاوی اهدافی در حیطه عاطفی نیستند. در واقع، هر سه کتاب درسی، فاقد هدف جزئی مصوب در حیطه عاطفی برای واحدهای درسی خود بوده‌اند که این امر از یک سو، امکان تحلیل انطباق را منتفی ساخت و از سوی دیگر، اشکالی اساسی در طراحی و تدوین کتاب‌های درسی مذکور بوده است.

با وجود این باید اذعان داشت چه بسا به رغم فقدان هدفی در حیطه عاطفی، محتوای کتاب‌های درسی مذکور، حاوی ملاحظات و مندرجاتی در این

بررسی سؤال پنجم پژوهش

سؤال پنجم پژوهش در خصوص بررسی بیشترین میزان انطباق با اهداف مصوب در بین سه کتاب درسی حرفه‌وفن دوره راهنمایی بوده است. نتایج حاصل از جمع‌بندی نهایی تحلیل محتوای کتاب‌های حرفه‌وفن دوره راهنمایی تحصیلی، بیانگر آن است که در مجموع سه کتاب درسی، بیشترین میزان انطباق با مجموع اهداف مصوب در کتاب درسی پایه اول و پس از آن به ترتیب در کتاب‌های درسی پایه سوم و دوم بوده است (جدول ۵).

بررسی سؤال ششم پژوهش

سؤال ششم پژوهش در خصوص بررسی بیشترین میزان انطباق هر یک از کتاب‌های درسی حرفه‌وفن دوره راهنمایی با حیطه‌های اهداف مصوب بوده است. نتایج حاصل از جمع‌بندی نهایی تحلیل محتوای کتاب‌های حرفه‌وفن دوره راهنمایی تحصیلی، بیانگر آن است که در مجموع سه کتاب، بیشترین میزان انطباق در حیطه اهداف شناختی در محتوای کتاب درسی پایه اول بوده و پس از آن به ترتیب، کتاب‌های درسی پایه سوم و دوم قرار می‌گیرند. همچنین در خصوص بیشترین میزان انطباق محتوا با اهداف حیطه روانی - حرکتی نیز بیشترین انطباق در کتاب درسی پایه اول

۳. لازم است در بودجه‌بندی اهداف، علاوه بر مشخص ساختن اهداف، میزان و سهم توجه به هر هدف در محتوای کتاب‌ها نیز طی مرحله طراحی مشخص شود تا در تدوین معیاری برای میزان توجه به اهداف مصوب در اختیار باشد. در حال حاضر، میزان روشنی برای پرداختن به هر هدف در دو حیطه‌شناختی و روانی - حرکتی در واحدهای درسی وجود ندارد.

۴. بدیهی است داشتن اهداف جامع و روشن برای معلمان در تدریس و ارزشیابی، بسیار راهگشا خواهد بود. لازم است در کتاب راهنمای معلم، اطلاعات جامعی از اهداف کتاب‌ها، اهداف هر واحد درسی، بخش‌های آن و ملاحظات اجرایی لازم به طور کامل برای معلمان تهیه و در اختیار آنان گذارده شود.

۵. فقدان هدف در راستای حیطه عاطفی در کتاب‌های مورد نظر، خلل و کاستی قابل توجهی است و عملاً به معنای آن است که دانش‌آموزان در راستای بُعدی اساسی که می‌تواند منجر به ایجاد عاطفه، انگیزه و شوق نسبت به آنچه در کتاب‌ها می‌آموزند، به‌طور برنامه‌ریزی شده به وسیله کتاب‌های درسی حمایت نمی‌شوند و این امر به هر شکل می‌تواند ابتر گذاشتن شناخت‌های حاصل شده معنا شود. لازم است در راستای اصلاح کتاب‌های مذکور به وسایل مختلف، از جمله کارگاه‌های آموزشی، بازآموزی، نشست‌ها و همچنین جلسات سرگروه‌های آموزشی حرفه‌وفن استان‌ها اقداماتی انجام شود.

۶. اگر هدفی عاطفی برای کتاب تهیه نشده باشد، در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نیز این بخش از یادگرفته‌ها مهم شمرده نشده، ارزشیابی نخواهند شد.

۷. کتاب حرفه‌وفن پایه اول در انطباق با اهداف مصوب به مراتب از دو کتاب دیگر متناسب‌تر است. لذا لازم است در جهت تقویت دو کتاب دیگر، اقداماتی انجام شود.

خصوص باشند. اما باید پذیرفت، حتی در صورت وجود زمینه‌هایی در این ارتباط، این بخش از محتوا به طور انسجام نیافته در کتاب‌ها وجود داشته و نمی‌تواند در راستای تکمیل اهداف منظور شده در دو حیطه شناختی و روانی - حرکتی به طور منسجم عمل کرده، به جامعیت یادگیری دانش‌آموزان کمک کند.

در عین حال، از آن‌جا که این پژوهش اولین نمونه تحقیق انجام شده در راستای کتاب‌های جدید التألیف حرفه‌وفن سال تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱ بوده، پژوهش دیگری در این زمینه وجود نداشته و بر این اساس، فرصت مقایسه یافته‌های این پژوهش با پژوهش‌های مرتبط دیگر از پژوهشگر در این بخش سلب گردیده است.

پیشنهاد‌های اجرایی

بر اساس تحلیل‌های انجام شده در شش سؤال اصلی پژوهش، پیشنهاد‌های ذیل جهت کاربرست یافته‌ها، می‌تواند مورد توجه واقع شود:

۱. جداول بودجه‌بندی هدف - محتوا در مرحله طراحی برنامه درسی کتاب‌های درسی حرفه‌وفن می‌توانست کمک‌دهنده باشد. لذا پیشنهاد می‌شود در مرحله بازبینی و اصلاحات آتی کتاب‌های درسی مذکور، گروه برنامه‌ریزان درسی در این خصوص با عنایت به جداول مذکور اصلاحات لازم را در اهداف طی مرحله طراحی برنامه درسی به وجود آورند تا بر این اساس، در اصلاح و بازنگری کتاب‌های جدید، کتاب‌ها در راستای مجموعه جامعی از اهداف مصوب تهیه و تدوین شوند.

۲. گروه تألیف کتاب‌های درسی حرفه و فن، قبل از طراحی اهداف جامع آتی در خصوص انسجام‌بخشی به اهداف برنامه درسی مذکور، حداقل با استفاده از کتاب‌های راهنمای معلم و جزوات تکمیلی مرتبط، معلمان را در راستای اهداف عاطفی سوق داده، برای هر یک از واحدهای درسی کتاب‌ها که بتواند جامعیت بیش‌تری به اهداف واحدهای درسی داده، مورد توجه معلمان و دانش‌آموزان قرار گیرد، هدایت و راهنمایی کند.

منابع

۱۵. صفوی، امان ا. (۱۳۶۹) کلیات روش‌ها و فنون تدریس، تهران، معاصر.
۱۶. کیامنش، علیرضا (۱۳۷۵) روش‌های ارزشیابی آموزشی، تهران، پیام نور.
۱۷. شعبانی، حسن (۱۳۷۱) مهارت‌های آموزش و پرورش، تهران، سمت.
۱۸. لوی، اف. (۱۳۷۱) برنامه‌ریزی درسی مدارس، ترجمه فریده مشایخ، تهران، مدرسه.
۱۹. خلخالی، مرتضی (۱۳۵۹) ویژگی‌های مطلوب کتاب درسی و اصول بررسی و ارزشیابی آن، تهران، نشریه نماد، شماره ۱۷، انتشارات مرکز تحقیقات و برنامه‌ریزی درسی.
۲۰. فردانش، هاشم (۱۳۷۲) مبانی نظری تکنولوژی آموزشی. تهران، سمت.
21. Borg, Walter R. & Gall, M.D. (1989) Educational Research. New York: Longman.
22. Solomon, Alan. (1988) A Content Analysis of the DMI Mathematics Systems Instructional Objectives Inventory according to the 1985-86 National Assessment of Educational Progress Content by Process Matrix for Mathematics.
23. Siler, Carl R. (1987) Content Analysis: A Process for Textbook Analysis and Evaluation. International Journal of Social Education; v1 n3, pp.78-99, Win 1986-87.
۲۴. یوسفیان لنگرودی، محمد تقی (۱۳۵۹) بررسی میزان نیل به هدف‌های درس شناخت حرفه و فن در دوره راهنمایی تحصیلی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.
۲۵. زرگری، مرتضی (۱۳۶۲) مشکلات عملی تدریس درس حرفه و فن در مدارس راهنمایی مناطق سه‌گانه تهران، دانشگاه علامه طباطبایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
۲۶. مروارید، مصطفی (۱۳۷۵) بررسی نحوه تالیف کتاب‌های درسی شناخت حرفه و فن دوره راهنمایی بر اساس تکنیک ویلیام رومی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی.
۲۷. یزدانی سقرلو، جواد (۱۳۷۹) بررسی میزان نقش عوامل مختلف (با تأکید بر دبیران حرفه‌وفن) در گرایش‌های تحصیلی و شغلی دانش‌آموزان پسر کلاس سوم راهنمایی و دوم متوسطه شهر تهران در سال تحصیلی ۷۸-۷۹، تهران، دانشگاه تربیت معلم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
۱. اداره کل مطالعات و برنامه وزارت آموزش و پرورش (۱۳۶۴) طرح جدید آموزش و پرورش کشور، برنامه تفصیلی دوره سه ساله راهنمایی.
۲. حسینی، سید مهدی (۱۳۷۵) راهنمایی تحصیلی و سیستم‌های مختلف آن. تهران، انتشارات رشد.
۳. وزارت آموزش و پرورش (۱۳۵۸) راهنمایی تدریس و اجرای برنامه‌های عملی درس حرفه‌وفن در مدارس دوره راهنمایی، تهران.
۴. قطرانی، عبدالوهاب (۱۳۷۱) بررسی نحوه انتخاب، تنظیم و تدوین کتاب‌های حرفه و فن دوره راهنمایی از نظر معلمان، دانش‌آموزان و متخصصان آموزش فنی و حرفه‌ای، دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی.
۵. وزارت آموزش و پرورش (۱۳۸۱) کتاب‌های درسی حرفه و فن پایه‌های اول، دوم و سوم دوره راهنمایی کد؛ ۱۱۱، ۱۲۷ و ۱۴۳. تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، دفتر تالیف کتب درسی.
۶. سیلور، گالن. جی. الکساندر، ویلیام ام. لوئیس، آرتور جی (۱۳۷۲) برنامه‌ریزی درسی برای تدریس و یادگیری بهتر، ترجمه غلامرضا خوئی نژاد، مشهد، آستان قدس رضوی، چاپ اول.
۷. مستندات برنامه درسی کتاب جدید التالیف حرفه‌وفن دوره راهنمایی (اهداف مصوب کلی و جزئی واحدهای درسی) (۱۳۸۱) تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، دفتر تالیف کتب درسی، چاپ نشده (پلی کپی).
8. Lewy, A. (1991) (Eds). International Encyclopedia of curriculum. Oxford: pergamon press.
9. Eisner, E.W. (1994) The Educational Imagination on The Design and Evaluation of schools programs. Mc Millan. Inc.
۱۰. ملکی، حسن. (۱۳۷۶) برنامه‌ریزی درسی (راهنمای عمل)، تهران، انتشارات مدرسه، ۱۳۷۶.
11. Doll, C.D. (1982) Curriculum Improvement: Decision Making And Process. Allyn and Bacon, Inc.
12. Tyler, R. (1973) Basic Principles of Curriculum and Instruction. Chicago, University of Chicago— Press.
13. Ornstein, A.C. & Hunkins, F. P. (1993) Curriculum; Foundations, Principles and Issues. Boston: Allyn & Bacon.
۱۴. تایلر، رالف. (۱۳۷۶) اصول اساسی برنامه‌ریزی درسی و آموزشی، ترجمه علی تقی پورظهير، تهران، آگاه.

پیوست

از آنجا که ذکر دقیق اهداف جزئی تفکیک شده در مجموع سه کتاب درسی با عنایت به وجود هشت واحد درسی در هر کتاب، مشتمل بر بیست و چهار جدول خواهد بود. بنابراین، امکان ارائه اهداف تفکیک شده هر واحد درسی و مجموع اهداف جزئی تفکیک شده در هر کتاب در این مقاله میسر نبوده است. بر این اساس، ماحصل فراوانی‌های تفکیک اهداف هر یک از کتاب‌ها با عنایت به نتایج تفکیک هر واحد درسی آن کتاب و سپس، مجموع اهداف مصوب هر کتاب، طی جداول مقاله، تحت عنوان اهداف مصوب آورده شده است. با این حال و از جهت ارائه حداقل یک نمونه از تفکیک انجام شده، در این پیوست جدول تفکیک اهداف واحد درسی شماره یک از کتاب حرفه‌وفن پایه اول راهنمایی آورده شده است.

تفکیک اهداف مصوب واحد درسی یک از کتاب درسی حرفه و فن پایه اول دوره راهنمایی

واحد	حیطه	توزیع اهداف مصوب در حیطه‌های سه‌گانه
یک	شناختی	با مفهوم فناوری آشنا شوند. با رابطه بین نیاز و فناوری آشنا شوند. با مراحل فناوری آشنا شوند. با نحوه تکامل فناوری آشنا شوند. با مفهوم سیستم و نمونه‌هایی از سیستم‌های فنی ساده آشنا شوند. نحوه کارکرد برخی از سیستم‌های فنی را نشان دهند و گزارش کوتاهی در این زمینه تهیه کنند. درباره کارکرد برخی از سیستم‌های ساده تحقیق کنند. در مورد نوع اطلاعاتی که در یک روزنامه ارائه می‌شود، تحقیق کنند و گزارش کوتاهی به کلاس ارائه کنند. با روش تهیه یک روزنامه دیواری آشنا شوند.
	عاطفی	_____
	روانی - حرکتی	با همکاری همکلاسی خود یک روزنامه تهیه کند.
مجموع فراوانی حیطه‌ها	شناختی	۹
	عاطفی	۰
	روانی - حرکتی	۱
کل		۱۰